

Олександр Зубченко

ПЕРЕМАГАЮЧИ ДОЛЮ

NOT
FOR SALE

НЕ ДЛЯ
ПРОДАЖУ

книга третя
Повій, вітре!

ПЕРЕМАГАЮЧИ ДОЛЮ

книга третя
Повій, вітре!

Олександр Зубченко

ПЕРЕМАГАЮЧИ ДОЛЮ

книга третя
Повій, вітре!

Пригодницький роман

Львів
Видавництво Старого Лева
2022

УДК 82.3-93
3-91

Олександр Зубченко

3-91 Перемагаючи долю [Текст] : роман. У 3 кн. Кн. 3 : Повій, вітре! / Олександр Зубченко. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. – 528 с.

ISBN 978-617-679-517-9

Наприкінці першої половини XVII століття татари продовжують нападати на Україну, але козацькі загони є саме тією могутньою силою, що може протистояти ворожій навалі. Слава про мужність і неабияку військову майстерність козаків гримить усією Європою. Саме тому французьке командування звертається до козацької старшини з проханням допомогти звільнити Дюнкерк від іспанців. Козацький сотник Іван Рубай вирушає до Франції. Та чи зможе він вирватися з рук смерті, чи зможе знову обійняти кохану Оксану, зустрітися з братом і друзями, які уже повірили в його загибель?

У цьому романі – історія про кохання, невідкладне часу і відстані; історія про дружбу попри усі перешкоди та готовність рятувати близьких навіть зі смертельної небезпеки; історія про жагу до життя, а понад усе – щира любов до рідної України.

УДК 82.3-93

© Олександр Зубченко, текст, 2018
© Марія Фоя, обкладинка, 2018
© Видавництво Старого Лева, 2018

ISBN 978-617-679-517-9

Усі права застережено

Знову разом

Степ... Безкрайній, як море, величними хвилями горбів несе до обрію квітчасту піну різнотрав'я, що бавиться з вітрами та наповнює світ духмяним потоком цвітіння. Він – домівка для всілякої живності, що населяє його таємні шляхи та схованки у високій траві. Тут кожна пташка, кожна тварина знає своє місце: хто – ховається і тікає, а хто – ловить та наздоганяє. Ось невелика коза повела вухами, насторожуючись. Ще мить – і мчить вона високими стрибками диким степом, намагаючись перегнати свою смерть – невелику зграю вовків, яка, знаючи свою справу, заганяє бідну тварину до великої улоговини. Коза увірвалася в тихе передсвітне дрімання гаю, стрибаючи поміж деревами і спускаючись вниз до дна западини. Дивна річ: чим нижче бігла коза, тим товщими та вищими ставали дерева, а на дні, де мугикав свої пісні невеликий струмок, густо стояли справжні дерева-велетні. Коза з жахом відчувала, що вовки її наздоганяють, тому, вгледівши якусь стіну із хмизу, перестрибнула її й опинилась у великому дворі, де розмістилися три чепурні хати та господарчі будівлі. Тварина кидалася по двору то в один бік, то в інший, як раптом звідкілясь вискочили три величезні чорні собаки та

з гавкотом кинулися на перелякане створіння. Коза метнулася до невеликої прибудови біля хліва, де рохкала свиня, і вистрибнула на дах. Але собаки, замість того, щоб оточити козу та гавкати, раптом кинулися до тину, звідкіля почулося гарчання вовків. Собаки люто кидалися на тин, захиляючись піною, а вовки і собі скаженіли з протилежного боку. Невідомо, чим би закінчився цей гвалт, якби на ганок хати, що стояла посередині двору, не вийшов ставний і широкоплечий козак та не вистрелив у повітря з рушниці. Вовки одразу ж дременули, а собаки, підібгавши хвости, розбрелися подвір'ям, винувато зиркаючи на хазяїна. Тут і з інших двох хат вибігли ще два козаки з рушницями, а за ними і перелякані миловидні жінки у спідньому. А з хати козака, що мала дві половини, вибіг стривожений підстаркуватий чоловік, схожий більше на селянина, ніж на козака.

– Що трапилось, Іване, чому стріляв?! – гукнули чоловіки в один голос.

– Та вовків чорт приніс...

– А нехай вам тряся! – крикнув Іван у бік вовків, потрясаючи над головою рушницею. Потім звернувся до собак вже по-доброму:

– Ай, молодці! Гарно сторожуєте!

Собаки, почувши ласкаві нотки в голосі хазяїна, повеселішали, вмить замахали хвостами, але, ніби щось згадавши, з гавкотінням кинулися до хліва. Там, ставши на задні лапи та опершись на стіну прибудови, вони незлобиво гавкали на козу, що, зіщулившись, стояла, мов мертва.

– Оце гості: хто за стіл, а хто на стіл... – пробурмотів козак та, огледівшись на ганку, взяв мотузку і пішов до кози. Спритно зробивши петлю, розмахнувся і враз накинув козі її на шию. Ще мить – і тварина, дригаючи ногами,

полетіла з даху на землю просто до собак. Але ті на неї не напали, а, оточивши, гарчали, чекаючи на слово хазяїна.

– Оце вдало день почався! – засміялися козаки, що вибігли на стріл. – Вовки самі здобич до нас заганяють!

– А я ж вам казав, що кращого місця не знайти, правда, Оксано? – звернувся Іван до красуні, що вийшла на ганок з хати за його спиною. Хоча жінка була заспана, а волосся її трохи розпатлане, ніщо не могло зіпсувати її неймовірної краси, яку тільки підкреслювала іскра кохання у великих зеленкуватих очах.

– Правда! – підтвердила вона, притиснувшись до Івана й обійнявши його руками з-за спиною. Потім, побачивши козу, благально поглянула в очі чоловікові й прошепотіла:

– Не треба її на стіл, прошу! На столі всього доволі є.

– А куди ж її подіти? – здивувався Іван.

– Нехай вона поки з вівцями побуде, а там побачимо...

Іван здивовано низав плечима та повернувся до інших мешканців цього хутора, чи то зимівника, як називали такі хутори запорожці, що зимували там.

Але настав час пояснити читачеві, хто є ці мешканці хутора та як вони тут опинилися. Як, може, здогадалися, це був Іван Рубай, саме той славний звитяжець-сотник, що своїми подвигами та дивним бойовим мистецтвом завоював повагу серед козаків. Івана навіть мали за козака-характерника, бо його нелюдське вміння володіти зброєю та битися без неї вражало. Колись, ще влітку 1629 року, його разом з братом Юрком та матір'ю захопили у ясир кримські татари, вбивши батька. Коли у Кафі вбили ще й матір, бо вона кинулася з голими руками на охоронця, і брати залишились одні, Івана викупив китаець Хо Чжоцзоу, який очікував на таємний приїзд принца Чжу Юцзяня з Венеції,

де той навчався живопису. Принц планував повернутися на батьківщину та забрати владу у батька-імператора, що відсторонився від державних справ, віддавши правління гарему та євнухам. Тривожні звістки про войовничі наміри маньчжурів та селянські заколоти у самому Китаї змушували таким чином рятувати ситуацію. Але спочатку Чжу Юцзяня і Хо Чжоцзоу спіткала зрада і вони ледве врятувалися, пересидівши деякий час у горах. Коли імператор помер, Чжу Юцзянь вирішив прибути до імператорського палацу, щоб або зазнати поразки, або захопити владу. Він зміг переконати начальника охорони імператора, пообіцявши тому посаду командувача військом, визнати його імператором. Але недовго він побув на троні, бо почалася війна з маньчжурами і селянське повстання. Усвідомивши свою поразку, імператор Чжу Юцзянь повісився на дубі біля палацу, залишивши напризволяще своїх прихильників і слуг, серед яких був Хо Чжоцзоу і його навіть не слуга, а названий син І-Вас (як називав він тоді Івася). Знову вигнання, гори та смерть у старій халупі названого батька від старої рани. Залишившись самотнім, Івась пробирається додому, знаючи лише напрям, але не маючи чіткого маршруту. Він іде взимку через гори, киргизькі степи, ледве не замерзає і, врятований киргизом Азімбеком, виліковується у нього в кочовому племені. Затим він віддячує цим добрим людям, рятуючи дочку Азімбека від калмаків, степових розбійників, а потім рятує й усе плем'я завдяки своєму розуму і військовому таланту.

Довгою була дорога Івася до рідної Ведмедівки, що на Черкащині, але вів його Господь вірними шляхами. Попрощавшись з Азімбеком та його рідними, Іван прямує з караваном до Астрахані, а потім один верхи їде на Дон.

Донські козаки його радо приймають до товариства, одягають та влаштовують йому поїздку додому. Іван разом із земляком-чигиринцем Миколою Хлібом, що служив тоді у донців, пробирається на батьківщину. Але у його хаті вже живе інша родина – Левко Зарудний з дружиною і з синами та чарівною дочкою Оксаною, яка з першого погляду полонить серце молодого парубка. Та за кілька днів Левко вбиває сина панського управителя, який хотів скривдити Оксану. Іван допомагає Левкові, побивши жовнірів, що були з паном Тадеушем. Тому хлопці вирішили тікати до зимівника, що заховався у дивному яру серед лісу, який не було видно зі степу. У Чигирині до них приєднується Микола, що вбив польського дозорця, який познущався до смерті з його матері. Вони випереджають погоню і ховаються у зимівнику старого Зиновія Будяка, який помер, не дочекавшись жодної живої душі. Левко із сім'єю залишається там, а козаки їдуть знову на Дон, бо донці разом із запорожцями планують захопити фортецю Азов. Прибувши на Дон, Іван з Миколою просяться до запорожців, і донці їх відпускають, а запорожці щиро приймають, побачивши чудовий бойовий вишкіл, особливо в Івана, який якнайкраще виявив свій хист у поединку з найсильнішим бійцем Січі Максимом Галаганом.

А за цей час Юрко також виріс, пройшовши тяжкі випробування у Порті. Життя в турецькій сім'ї, де він був за раба, потім муштра та вишкіл у яничарському корпусі. І нарешті – перше бойове завдання: інспекція в Азов. Тільки-но яничари прибули до Азова, як наступного ранку фортецю оточили запорожці з донцями та почали облогу. Юрко тоді жадібно вдивлявся в лави запорожців, згадуючи, що він також із цього народу, такої ж віри. Тоді він

разом із болгарином Петком Брончевим вирішує пристати до запорожців. Але все відбулося трохи не так: козаки підірвали стіну і кинулися у двір фортеці, тому довелося битися. Юрко з Петком тільки відбивали удари, не завдаючи шкоди козакам. Однак це помітили турки і встигли поранити Юрка списом перед тим, як козаки їх відбили. Так і зустрілися брати: один ішов, втомлений боєм, а інший – лежав непритомний на землі. Тоді козаки звернули увагу на слов'янську зовнішність хлопця, та й Петко пояснив, у чому річ. Покликали запорожці Івана, сказавши, що хлопець дуже схожий на нього, і зустрілися брати, правда, коли вже Юрко прийшов до тями. Так знову об'єдналися їхні шляхи: разом з Миколою Хлібом, Петком та Максимом Галаганом, який став їм не тільки командиром, але й старшим товаришем і братом, вони пройшли крізь пекло визвольної війни під проводом Павлюка, крізь перемоги і невдачі, через надії та розчарування. Після успішного прориву під Боровицею Галаган гине героїчною смертю, та й наші побратими ледве рятуються завдяки лише вчасному підходу козацького загону. І крізь всі біди та нещастя проносить Іван кохання до Оксани, яка, втративши батьків, живе у добрих людей.

Уже влітку 1638 року, під час визвольної війни проти ляхів під проводом Якова Остряниці, Іван з побратимами натхненно б'ється проти ворога, показуючи приклад відваги та майстерності, також вчить молодих козаків володіти зброєю. Тим часом його кохану везуть до Варшави під пристойним, на погляд чигиринського старости Яна Камінського, приводом: щоб взяти у шляхетську сім'ю та спокутувати всі кривди, яких завдав староста Оксані, бо її батьків та братів убив слуга старости. І коли збожеволіла його власна дочка, Камінський щиро кається перед

Господом і шукає шляхи спокутування своїх гріхів. Але у його маєтку Оксані жити дуже тяжко, бо дружина та молодша дочка старости її ненавидять за красу, тому намагаються позбутися «хлопки». Але її врода не залишається поза увагою місцевої знаті. Тому дівчину викрадає знатний шляхтич, щоб або змусити до шлюбу, або познущатися у разі відмови. Оксані вдається вчинити пожежу і втекти, потрапивши у будинок ювеліра і лихваря Залмана. Той, дізнавшись історію її втечі, вирішує відвезти дівчину до брата в Молдавію. Але дорогою на обоз напали буджацькі татари і захопили Оксану в полон. Буджацький мурза, зачарований красою дівчини, все ж вирішує подарувати такий чудовий ясир новому кримському хану, щоб завоювати його прихильність. Таким чином Оксана опиняється в гаремі кримського хана як наложниця.

Тим часом Іван воює проти ляхів під Жовнином, не забуваючи, однак, і про своє кохання. Козацька честь не дає йому права залишити побратимів на полі бою, тому Іван виявив себе справжнім героєм. Тільки після примирення сторін він просить гетьмана Дмитра Гуню відпустити його шукати дівчину. Гетьман відпускає не лише його, але й побратимів, до яких пристав і Грицько Баламбура, дотепний та звитяжний козак. П'ятеро відважних воїнів проникають у палац Яна Камінського, який, на диво, приймає Івана та, не здіймаючи тривоги, розповідає про Оксану все. Навіть більше – він дає кілька охоронних універсалів, щоб Іван міг безпечно дістатися Варшави. Але у столиці Речі Посполитої козаків чекає неприємна звістка про зникнення Оксани. Проте сам Господь веде їх слідами дівчини, та й вона – розумниця, бо в'язала свої стрічки у місцях перебування. І побратими дістаються до Буджака, йдучи за цими

позначками. Користуючись печаткою сина перекопського бея Тугая, якого свого часу Іван врятував від наглої смерті, вони входять у довіру до буджацького мурзи, і він розповідає їм, де знаходиться Оксана. Переодягнувшись в татарську одягу, побратими пробираються до Криму, заїжджають до Тугая в гості, і той, дізнавшись про все, дає їм корисну пораду. Кримський хан з оточенням сприймають їх як таємних посланців турецького султана, до того ж Юрко з Петком чудово розмовляли турецькою. У такий спосіб вони хитрістю змушують хана подарувати султану кількох наложниць, серед яких була й Оксана.

Прибувши вже додому, щасливі молодята одружуються в Чигирині, але їдуть жити в Богуслав на запрошення вдівця Лавріна, в якого і жила Оксана перед відбуттям до Варшави. Микола одружується із славною дівчиною з Чигирини Оленкою Загороднючкою, а Петко – із Христиною з Черкас. Лише Юрко та Грицько Баламбура, які не знайшли ще кохання, залишаються на Січі, хоча Іван з Миколою та Петком частіше бувають у запорожців, ніж під боком у жінок.

Розгром повстання Острянина та Гуні 1638 року дав змогу направити частину польського кварцяного війська на Запорозжя. Восени карателі підійшли до Базавлука і штурмом здобули Січ. Після зруйнування Базавлуцької Січі Запорозжя опинилося під жорстким контролем влади, але через потребу обороняти південне прикордоння усе ж було збережено козацьку залогу. Для неї обрали легкодоступне місце з боку степу – так званий Микитинський Ріг, де здавна існував перевіз через Дніпро.

Це сталося зненацька для наших героїв, бо на той час вони були в Криму. Не минуло й тижня після весілля Івана

та Оксани, як козаки зібралися на Січ, але зустріли гінця, який і приніс цю жахливу звістку. Побратими закликали від жаху та гніву, адже ляхи захопили їхню рідну домівку тоді, коли вони займалися особистими справами. Здавалося, відчаю козацькому не було меж, але їхати вже було нікуди, принаймні до слухного часу. Тому, повернувшись, вони почали влаштовувати своє життя, а Оксана із цього лише раділа. Іван з дружиною переїхав у Богуслав до Лавріна, де почав допомагати йому по господарству та в ремеслі, яке їх і годувало. Влітку 1639 року у подружжя народився син, а через рік – двійня, хлопчик та дівчинка. Місцева влада не дуже допитувалася до них після того, як Іван показав універсал, що йому дав староста Ян Камінський. Хоча він вже давно не старостував, та все ж документ мав значний вплив на місцевих посадовців і військову владу.

Раніш худий і жилавий, Іван під наглядом турботливої Оксани погладшав, роздався в плечах, але не забував вправлятися зі зброєю та без неї, щоб не втратити навички і майстерність. У дворі він закопав у землю кілька колод, між якими вночі, щоб ніхто не побачив, гасав, б'ючи мечами, руками та ногами, стрибаючи на них згори, балансував, перебігаючи з колоди на колоду, і бився з уявним ворогом. Так Іван не давав собі надмірно гладшати та зберіг вправність і здатність робити такі речі, перевертаючись через голову, що Лаврін з виряченими очима та роззявленим від подиву ротом застигав як камінний, спостерігаючи за тими вправами.

Року 1640, коли польська шляхта упевнилася в тому, що народ посполитий і козаки принишкли, в Україні трапилося лихо. Татари враз скористалися з пригноблення козаччини та Війська Запорізького і наскочили на Україну великою ордою – 70 тисяч вершників. Немов чорна хмара

насунула на міста і села, орда дійшла майже до Києва і без будь-якої перешкоди забрала в неволю і погнала до Криму понад 200 тисяч молоді, серед якої були й поляки. Місцеві польські гарнізони розбігалися хто куди, а нечисленні гарнізони з реєстрових козаків мало що могли вдіяти проти татарської навали.

Того ранку Іван відчув, ніби повернувся в дитинство. Щось у зовнішньому світі коїлося таке, що викликало спогади того жахливого дня, коли татари напали на Ведмедівку, палили хати, вбивали старих і німечних, а молодих і середнього віку міцних чоловіків і жінок полонили та збивали до купи, ведучи в рабство.

Іван насторожився, вийшов надвір і почув такий самий лемент, що лунав колись давно над Ведмедівкою, побачив стовпи сірого диму від солом'яних стріх, вершників в гостроверхих шапках, що крутилися поміж дворами на чорних низеньких конях, палили хати, вбивали та полонили людей. Миттєво усвідомивши, що відбувається, хоч як неймовірно це було, бо де-де, а в Богуславі, який недалеко від самого Києва, татар не пам'ятають споконвіку, Іван кинувся до хати за зброєю і покликав Оксану та Лавріна.

– Бери дітей та ховайся в льох! – крикнув Іван Оксани, яка сполошено охопила долонями рум'яні щоки, та, не питаючи, побігла за дітьми, які ще мирно спали: старший синок на лежку з матір'ю, а меншенькі – у люльці, що була підвішена до стелі. Іван, побачивши, що дружина не зможе взяти одразу трьох малюків, які були радістю і надією останніх двох років, крикнув:

– Дядьку Лавріне, допоможіть, швидше!!!

Лаврін, що спав у своїй половині, спросоння не міг ніяк втрорпати, що трапилось, але суворий вигляд Івана, його

блискавичне перевтілення на воїна змусили старого, не роздумуючи, хапати дітей та бігти до льоху. Там він віддав дітей Оксані, а сам повернувся нагору в хату. Коли Лаврін біг до порога, то почув лемент людський і вдихнув дим, що розійшовся по містечку. Тоді він зрозумів, що його життя і життя вже рідних йому людей у небезпеці. На порозі старий зіштовхнувся з Іваном, який у повному спорядженні, з мечами за спиною, з рушницею, луком та пістолями поспішав надвір.

– Ви чого прибігли?! – не досить ввічливо крикнув Іван до Лавріна. – Чи не бачите, що набіг татарський?!

– А я що, не козак?! – випнув кістляві груди старий. – Чи я буду відсиджуватися? Ану, давай рушницю, бо ти сам з усім не впораєшся!

Іван, усміхнувшись, віддав рушницю і набої з порохівницею старому, а сам побіг поміж деревами до тину, подивитися, що відбувається навкруг. Лаврін заліг за колодою у дворі і наставив дуло на вулицю.

Іван сховався під розлогою грушею, що височіла біля самого тину, і подивився на вулицю, якою наближалися до двору риссю кілька татарських вершників. Йому дуже кортіло покласти їх з лука прямо там, але розуміння того, що це приверне увагу усіх татарських сил, стримало його наміри. Зціпивши зуби, Іван чекав, поки вершники не розламали кіньми тин та не в'їхали у двір. Один татарин тримав запаленого смолоскипа, якого готувався кинути на стріху, але пролунав постріл з рушниці, і його збило кулею з сідла. Решта залементували, закрутилися у дворі. Помітивши дим від пострілу за колодою, де Лаврін якраз перезаряджав рушницю, кинулися до нього, піднявши шаблі над головою. Але раптом один за одним попадали з коней,

гарячково хапаючи себе за місця, звідки стирчали стріли. Це вже Іван постарався: він блискавично витягував стріли з сагайдака та за кілька митей зробив три влучні постріли, убивши нападників.

Лаврін здивовано визирнув з-за колоди, потім помахав рукою Івану на знак подяки.

Але це був тільки початок, бо ще троє вершників підїхали до двору і побачили своїх товаришів, що корчилися на землі, а той, що тримав смолоскип, вже віддав своєму Аллахові душу, бо лежав нерухомо, а полум'я смолоскипа лизало брудну руку. Татари закричали люто щось по-своєму і замахали руками, прикликаючи підмогу. За хвилину до них приєдналося ще близько десятка вільних вершників, а ще декілька проїхали повз двір, тягнучи за собою зв'язаних дівчат та чоловіків.

Іван глибоко вдихнув, намагаючись заспокоїтися. Він збирався битися до смерті, знищити якомога більше ворогів, але захистити своїх рідних, свою кров. Тільки зараз він зрозумів настрій тих селян, які, втративши свої сім'ї після каральних експедицій поляків, були готові лізти в саме пекло, тільки б помститися ляхам. Він був готовий навіть ціною свого життя не допустити смерті чи знущань з Оксани і дітей, бо певно знав, що татари малих дітей не пожаліють, а надто ж немовлят. Вони для них – зайвий тягар, тому і вбивають їх, як пташенят у гнізді.

Вершники, озираючись на всі боки, сторожко заїхали у двір через пролом у тину, тому могли їхати тільки по троє, не більше. Пролунав постріл, і татарин, що їхав посередині, звалився з коня, розкинувши широко руки, а решта метнулися в боки, ховаючись. У цей час у двір заїхала наступна

трійка, за нею ще. Іван почав стріляти з лука по них, відволікаючи увагу від Лавріна, щоб той встиг перезарядити рушницю. Швидкість, з якою він випускав стріли, була неймовірною. Здавалося, що стріляють принаймні троє лучників, а їх змінюють ще троє. Татари здригнулися, і ті, хто залишився живий, спішилися та заховалися за вбитими, наїжачившись також луками. Вони почали стріляти у Лавріна, і за мить уся колода покрилася стрілами, що тремтіли, увіткнувшись у дерево, але у старого жодна не влучила.

Тим часом сагайдак в Івана спорожнів. Залишалося два пістолі на два постріли, а там... А там лише мечі допоможуть.

До татарів ще прибула підмога з трьох вершників, і це трохи їх підбадьорило. Вони раптом встали і вихилясом побігли на Лавріна, який встиг набити рушницю і вистрелив у першого. Тут Іван вступив зі своїми пістолями, поклавши ще двох, а потім вискочив з-під груші, крутячи двома мечами, і кинувся на решту піших і кінних татар. Він рухався, наче швидка ласка серед повільних вгодованих ховрахів. Здавалося, що його мечі самі знаходять жертву, не роблячи жодного зайвого помаху. Татари не встигали навіть шаблю підняти, як безжальна смерть затягувала їх у свою ненажерливу пащу. Ті, хто стояв трохи далі, намагалися поцілити в Івана із лука, та він спритно прикривався тільки-но вбитими воїнами, і стріли влучали в них. Але один татарин з вулиці поцілів у козака стрілою в ту мить, коли він стояв неприкритий ніким, і Іван, відчувши цей постріл чи радше почувши спів стріли, миттєво відхилився і перебив стрілу мечем надвоє. Татари отетеріли, і хтось із них наче завив:

– Шайтан!!!

У дворі вже лежали в різних жахливих позах більше дюжини полеглих ворогів, а Іван за кожним ударом додавав до цього числа ще жертви. Його охопило дивне відчуття відстороненості, ніби він жив в одному вимірі, а вороги – в іншому, бо та швидкість, з якою він вражав їх, була неймовірною. Іван наче перетворився на невловиму тінь, що ніби розчинилася серед ворогів, безжально вражаючи їх на смерть, а вони, розгублені і перелякані, навіть не встигали подивитися в її обличчя. До того ж сили йому додавало мстиве почуття ще до тих татар, які полонили їх з братом у дитинстві, вбивши батька, а згодом і матір. Татари дивилися на нього з містичним жахом і тільки приречено закривалися руками від ударів, кинувши свої шаблі. Але козак таких не вбивав, а просто відкидав ногою вбік, щоб не заважали.

Оксана тим часом, наче пташка крилами, огортала своїх діточок, які плакали, стривожені пострілами, що глухо відлунювалися у льосі. Вона ледве стримувалася, щоб не піднятися нагору і не подивитися, що відбувається, чи живі коханий Іван і дядько Лаврін. Звуки бою свідчили про те, що їхні захисники живі і бороняться.

Раптом почулося звучання рогу десь неподалік. Кілька татарів, що залишилися живі, дременули з двору та скочили на коней. Іван у гарячці кинувся за ними, стрибнув на останнього коня ззаду, рубонувши по шії вершника та скинувши його на землю. Потім дав остроги коневі і наздогнав тих, що намагалися втекти, заховавшись у диму, який густо огорнув вулицю. Рубонувши ще два рази та упевнившись в смерті ворогів, Іван зупинив коня і розвернув його назад, щоб не від'їжджати від дому далеко. І тільки зараз він побачив, що вулицею мчить загін польських драгунів. Щось його змусило посторонитися конем, і загін,

не зачепивши козака, промчав повз нього, зникаючи у куряві і диму. За загоном їхав верхи на білому коні знатний пан з почтом та військом.

– Що за один? – прошепотів Іван, облизавши сухі губи, та, підїхавши до двору, спішився, забувши припнути коня. Той побіг вулицею, киваючи головою та іржучи. Окинувши оком двір, що був завалений мертвими тілами ворогів, Іван навіть здригнувся, хоча вже звук до всього. Лише Лаврін стояв та чухав потилицю, здивовано дивлячись то на вбитих татар, то, із захопленням, на Івана. А козак, щось згадавши, кинувся до льоху і спустився вниз. Обійнявши заплакану Оксану та почувши на губах солоність її сліз, Іван почав втішати дружину та голубити дітей.

Вельможний пан зупинився біля двору Лавріна і підняв руку, даючи знак світлі та війську. Миттєво спішилися офіцери з почту і взяли панського коня під повід, хтось допоміг пану злізти з коня і він гордовито став на рівні, приголомшено оглядаючи двір. Тут з'явився й Іван з Оксаною, несучи заплаканих дітей.

– Що трапилось? – різко спитав пан. – Хто побив їх стільки?

Пан був одягнений по-військовому, у розкішно розшитому золотими візерунками плащі і багатих обладунках. Коштовна шабля висіла на золотистому поясі з лівого боку, а з правого стирчала велика булава, також оздоблена коштовностями. Пан мав пронизливі сіро-зелені очі, тонкий ніс на широкому обличчі та пишні сиво-русі вуса. З-під високої хутряної шапки з пером вибивалося довге, трохи хвилясте волосся.

Іван похмуро подивився на вельможного пана і непривітливо буркнув: